

„СХІД-ЗАХІД” У ПЕРЕДМОВІ ДО „МЕЧА ДУХОВНОГО” ЛАЗАРЯ БАРАНОВИЧА

Досліджуються засоби сакралізації образу російського царя з передмови до книги „Меч духовний” Лазаря Барановича, а саме: західна теорія двох мечів; барокові текстопороджуючі механізми, зближення образів царя Олексія Михайловича і святих правителів Володимира, Костянтина, Давида, Соломона; порівняння царів небесного і земного, трансформація біблійних цитат, традиційно закріплених за образом Христа, орфографічні засоби.

Ключові слова: *передмова, текст, сакралізація, образ.*

У першій половині XVII століття після відновлення української православної ієрархії між українською церквою і російським царем встановлюється певний тип стосунків. Українські ієрархи, чи архимандрити Києво-Печерської лаври, відряджали до Москви своїх делегатів, через яких передавали дари православному монарху, бажаючи взамін фінансування для відновлення і побудови храмів, друкування книг, підтвердження майнових прав або збереження привілеїв і т. ін. [18, с. 13-32]. Найчастіше таким даром була книга. До Москви у такий спосіб потрапили „Бесіди святого Івана Золотоустого на діяння святих апостолів”, „Тріодь цвітна”, „Акафісти”, „Бесіди апостольські з тлумаченням на Апокаліпсис” та ін. [18].

Цей процес як культурологічне явище вивчали Ф. Титов [18] та В. Ейнгорн [21]. Книги лаврського друку зазвичай супроводжувалися передмовами та післямовами, в яких називалися їх адресати, окреслювалися мета та завдання виходу книги в світ та ін. Передмовам і післямовам до слов'янських книг XVI – XVII століть присвячене видання „Тематика і стилістика передмов і післямов”, деякі статті якого детально аналізують і українські тексти [17]. Вивчення позатекстових елементів книг дають можливість не тільки вивчити образ читача, реконструювати авторську герменевтичну програму, але й визначити функцію тексту в період бароко, надто коли йдеться про взаємодію і взаємовплив двох православних субкультур – української й російської. Це й стало завданням нашої статті.

Російський самодержець часто виступав у ролі адресата в епістолярії Лазаря Барановича, який час від часу звертався до нього з різними питаннями. Книга „Меч духовний” увійшла в цей дискурс задовго до своєї появи. Єпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський у листі до російського царя від 15 травня-6 червня 1664 року серед інших має й прохання, щоб цар виділив 400 стіп паперу й почав друкувати повчання на всі недільні й Господські свята [1, с. 197]. Про

відповідь царя дізнаємося з листа Барановича від 19 грудня 1664 року, в якому зазначено, що цар дав на друкування книг 100 стіп паперу [1, с. 229]. Автор листа бідкається, що не має чим віддячити жертводавцю, але згодом додає: „Молю Господа, да подаси ми силу прийти і поклонитись престолу Вашого пресвітлого величества с книгою наученій церковних от труда моего немощного” [1, с. 229].

Таким чином, книга проповідей Лазаря Барановича набула рис подячного дару задовго до своєї появи і стала причиною продовжити діалог після її виходу в світ. Лазар Баранович вручив цю книгу царю напередодні московського собору 1666-1667 рр. „Меч сей духовний Вашему Пресвітлому Царському Величеству приношу”, – говорить автор у передмові [9, с. 13]. Пізніше у листі до Феодосія Софоновича з Москви автор писав: „Праця моя, в дар віддана, кругом з вдячністю прийнята” [12, с. 31].

Прослава віршами і прозою та почесні дари були, за Аристотелем, формами вияву почесності [2, с. 89]. „Дар, – продовжує далі Аристотель, – має якості, потрібні для тих або інших людей. Він є певною цінністю для користюлюбивих, і водночас він зв'язаний із почесностями, котрих домагаються люди честолюбні” [2, с. 89]. Книга Барановича була корисною як для автора, так і для реципієнта.

Уже сама її назва була промовистою для свого часу. Символи двох мечів і двох світил належать у культурі до найбільш містких. Вони служили одночасно і теорією, й образом [10, с. 253]. Ж.Ле Гофф відзначає, що на чолі християнського світу стояли Священство і Влада, влада духовна і влада земна [10, с. 252], конфлікт за першість між якими тривав протягом усього середньовіччя. Мати два мечі означало: зосереджувати в одних руках всю повноту духовної і світської влади.

В середині XVII століття ця проблема загострюється в Росії. Цар Олексій Михайлович послідовно обмежував владу духівництва. За реформою, що почала діяти в 1649 році, був заснований монастирський приказ, до компетенції якого входило володіння церковними маєтностями та виконання функцій церковного суду [19, с. 225]. Окрім того, існувало адміністративне право у призначенні кліриків на місця [8, с. 213]. Патріарх Никон стверджував перевагу духовної влади над світською. Він вважав, що „священство вище за царство; не від царів священство приймається, але від священства на царство помазуються” [6, с. 427]. У рішеннях собору 1666-1667 рр. буде навіть зафіксований закид патріарху в „умиканні царського чину і влади” [14, с. 23]. Отже, в цей час у російському суспільстві виникає конфлікт із приводу того, кому належить духовна влада, хто тримає меч духовний. Лазар Баранович стає на бік російського царя. Це аж ніяк не загрожувало обмеженням його духовної компетенції, оскільки українська церква перебувала тоді в юрисдикції Константинопольського патріарха.

Образ меча духовного, винесений у заголовок, скріплює текст по вертикалі. Він у різних аспектах представлений на титульному аркуші: вершник тримає у лівій руці меч, який спирається на символ держави –

золоту кулю з хрестом угорі, при цьому меч і хрест синтезовані, що символізує всю повноту влади в руках монарха. Держава знизу підпирається двома мечами, які тримають у руках цар Давид та апостол Павло, які позначають Старий і Новий Заповіти. У тексті передмови образ меча – це передусім слово Боже, зафіксоване у проповідях, що складають книгу. Він набуває різних функцій. Це – знаряддя перемоги для воїна: „побіждаєт копієм, да побідит і мечем” [9, передм., с. 7], засіб захисту від ворогів [9, передм., с. 10], скарбниця Божої мудрості та джерело слави для царя: „вся слава ...в словеси Божіи, в Мечі Духовном” [9, передм., с. 13].

Книга, що мала промовисту назву, починається двома гравюрами, силабічним віршем і двома передмовами. А. Єлеонська, аналізуючи передмови і післямови до видань другої половини XVI – першої половини XVII століття, виділяє серед типових піделементів для характеристики царя словесні формули, в котрих засвідчується його територіальна могутність [4, с. 74]. У „Мечі” між двома гравюрами вміщена присвята, в якій Олексій Михайлович називається через писемно-ділову формулу „Всея Великія и Маля и Білія Росії самодержець” [9, передм.]. Далі характеристика царя деталізується в географічному плані, що й зайняло близько сторінки тексту, виділеного кіновар’ю. Ідентифікація адресата в передмові відбувається за допомогою етикетних звертань до нього у 3-й особі: „до его пресвітлого царского величества”, а також вживанням постійного епітета „великий” („Государь и великий князь”). У руських граматичних творах слова на позначення сакрального писалися під титулом. У Барановича слово цар послідовно друкується під титулом, незважаючи на те, про якого царя йдеться – небесного чи земного. Більше того, під титулом пишеться і перше слово зі словосполучення „царица Земная” [9, передм., с. 3].

М. Ердманн, вивчаючи панегірик Сильвестру Косову, досліджує у тексті взаємодію емблематичної і риторичної концепцій. При цьому він накладає дві схеми – емблеми (*inscriptio – picture – subscriptio*) та риторично впорядкованого тексту (*exordium – narratio – argumentatio – peroratio*) [22]. Такий підхід може бути плідний і стосовно досліджуваного нами матеріалу. За М. Ердманном, зображення наділені функцією вступу, надпис (вербалізує тему і специфікує її) – це силабічний вірш „На его пресвітлого царского величества знаменіє”, підпис (він же у риторичних термінах – виклад, аргументація, висновок) – зміст двох передмов – царю і читачу. Всі елементи книги інтегровані в смислового плану, тобто тема розробляється взаємодоповненням візуального та вербального ряду. Логіка тлумачення в передмові до царя відповідає зображеному на двох гравюрах від верху до низу.

Вірш є прикладом геральдичної поезії, оскільки у центрі першої гравюри – герб Росії – двоголовий орел із простертими крилами, увінчаний трьома коронами з хрестами. Під ногами його – півмісяць як знак перемоги над східними народами. На лоні орла – зображення

вершника (Юрій Переможець), що вражає змія списом. З тлумачення цієї картини як найважливішої в смислового плану починається передмова до царя. Лазар Баранович практично викладає теократичну ідею через концепцію поєднання царства Божого і царства кесаря. В історії християнства, за М. Бердяєвим [3, с. 37], з теократичною державою пов'язано два ухили і зриви – папоцезаризм і цезарепапизм. Російський сценарій був одним із варіантів другого. Лазар Баранович намагався довести, що царська влада від Бога, вишукуючи аргументи для цього у сакральній сфері. Ісус Христос тут представлений як апокаліптичний небесний цар, що три зі своїх вінців передає царю земному, влада якого від подібного аргументу стає ще більш універсальною. Виклад рясніє парадоксальними зближеннями: кількість вінців пов'язується з поклонінням Святій Трійці, дві голови орла символізують божественну і земну природу Христа. Особливого значення набуває акцент на зв'язку Ісуса Христа як глави церкви і російського царя: „посереді сих двох глав в вінцу третем вышшая глава Церкви невидимая, Умудряя Ваше Пресвітолоє Царское Величество” [9, передм., с. 1].

Російський герб – це знакова репрезентація і держави, і царя як її метонімії. Це той наймісткіший образ, який задає основні текстові концепти – орла і воїна. Нижче, під гербом, ця картинка розпадається на її ключові складові: орла у вінці, що вражає птахів, та вершника, що здолав і змія, й земне військо. У передмові образ воїна розкривається ампліфікацією цитат із Псалтиря, Євангелія, Приповістей Соломонових, Першого послання до солунян, Послання до ефесян. Від Бога цей воїн отримує благословення та знаряддя для боротьби. Він „оболкся в броню віри” [9, передм., с. 4], „препоясанный, Бог его на сіе воинство побідоносное пре пояса” [9, передм., с. 5], „оболчен во вся оружія Божія” [9, перед., с. 5]. Остання цитата надає образу есхатологічних масштабів, функції боротися „не точною противу врагом видимим, но и противу кознем діавольским” [9, перед., с. 5].

Д. Лихачов відзначає, що „...в XVI ст. (у російській літературі. – О.М.) виникає самостійний інтерес до життя історичних осіб” [11, с. 97]. Стиль, яким вони зображувалися, дослідник визначив як ідеалізуючий біографізм. У Лазаря Барановича це не ідеалізація, а сакралізація.

Традиційно похвала особі черпалася з п'яти джерел – природи, долі, навчання, вчинків і обставин [16, с. 384].

Тіло монарха з точки зору його здоров'я, краси, спритності, сили і т. ін. не було цікавим для автора.

Доля, за риторикою, це – „достойність роду, знаменитість і слава предків” [16, с. 385]. На першій гравюрі внизу розміщене родинне дерево Олексія Михайловича, на гілках якого у квітах – царевичі Симеон, Федір та Олексій, цариця Марія Іллівна та цар. Гравюра на форті має додаткові, алюзійно присутні засоби сакралізації. Вона вибудована за структурою іконостаса: ліворуч від герба – зображення Богородиці, праворуч – Ісуса Христа, які супроводжуються відповідно

монограмами МР-ΘΥ та ΙΣ-ΧΣ. Чотири образи на лозі нагадують чотирьох євангелістів на царських воротах. Це значення, ймовірно, автором малося на увазі, оскільки передмова згадує усіх чотирьох євангелістів, від яких цар отримує допомогу й благословення. Найбільш знаковим образом картинки є корінь дерева – святий Володимир. Дослідниця О. Погосян стверджує: „Баранович доводив, що Олексій, як і Володимир, є великим Костянтином, ієреєм і царем” [14, с. 24]. Нам здається, що це був просто один із образних засобів сакралізації представника влади, оскільки образ Костянтина згодом з’явиться у тексті експліковано, як прямим називанням, так і неатрибутивною цитатою. На користь цього свідчать і текстові аргументи, які стосуються минулого святого Володимира: спочатку згадка про хрещення Русі, а потім – цитата з Послання до римлян: „Аще корень свят, то и вітві” [9, передм., с. 5], яка натякає на святих братів страсотерпців, Володимирових синів. Борис і Гліб як представники роду Володимира завершують композицію гравюри. Автор включає читача в семантичну гру картинки і підпису, оскільки у передмові гілками називаються Борис і Гліб, але на родинному дереві зображена виключно сім’я Олексія Михайловича, а святі мученики розміщені в кутах гравюри під фініком і кедром. Вони виступають у функції молільників за царський рід:

Красят дом царській Борис і Гліб брати,
Красят егда кров красную приносятъ,
А царя Неба за дом царській просят [9, ненум.].

Саме на цю частину композиції звернув увагу патріарх Никон, очевидно, вказуючи на історичну помилку походження династії Романових від Володимира. На це Баранович відповів, що не „про спадщину Володимира святого йдеться, а про державу й володіння Російського царства”, а потім додав: „Це древо не знаменує роду, але державу царства” [20, с. 303-304]. Автор перемикає риторичний пункт прослави особи в план художнього створення російської державної міфології (чи іконостаса). Як переконливо доводить М. Плюханова на прикладі російської літератури часів Московського царства, „в образі Володимира не отримала справжньої реалізації ідея християнської влади” [13, с. 153]. Баранович свідомо йшов наперекір цій традиції, роблячи Володимира наріжним каменем будови російського самодержавства. Він називає його російським самодержцем, святим рівноапостольним князем [9, передм., с. 5]. Київські вчені намагалися в середині XVII століття відродити у Москві культ цього святого. Двічі в дар російським царям передавалися його мощі. 1640 року це було зроблено за ініціативи Петра Могили для царя Михайла Федоровича, а 1658 року Інокентій Гізель сам підносить їх Олексію Михайловичу. В передмові до своєї книги „Мир з Богом чоловіку” (1669) він, як і Баранович, називає Володимира „первим монархой православним російським” [5, передм.]. Ненав’язливо Гізель натякає на походження роду царя, називаючи Володимира праотцем Олексія. Причому момент принесення в дар книги монарху описаний у перспективі прийняття

київським князем зображення страшного суду від Кирила філософа [5, передм.]. Ці деталі не були випадковими у передмові до книги Іннокентія Гізеля. Очевидно, що „текст російського царя” – це колективний плід українських ієрархів, який репрезентував російського самодержця через сталі мотиви і топоси.

Ю. Кагарлицький пише, що політичні передумови сакралізації монарха в Росії складаються з двох тенденцій: перенесення на московського царя функцій візантійського василевса та засвоєння царем функцій голови церкви [7]. Зближення Москви і Візантії у тексті відбувається через образ царя Костянтина. Угорі на гравюрі над двоголовим орлом і трьома коронами зображений хрест на фоні сонячних променів. У тексті „Знамення” він отримує виключно христологічне тлумачення:

Хрест на Облацех Ісусов Сіяет,
Пресвітлий царській дом Ваш просвіщаєт [9, нenum.].

Дві руки з хмар над зірками і вінцями, як символ Божого благословення над родиною і царством, підсилюють таке значення. А от підпис під хрестом – „В сем знамені побідіши” – вводить тему царя Костянтина, який, за легендою, напередодні битви побачив хрест над сонцем із такою фразою. Згодом він із Божою допомогою захопив Рим [15, с. 252]. Словесний зміст знамення переадресовується російському цареві, а далі до тексту вводиться пряме порівняння зі славетним попередником: „...сице Силою Креста, якоже цар Константин, враги своя побідіши” [9, передм., с. 2]. Ці слова не були позбавлені прямого значення. Олексій Михайлович ще 1655 року привіз до Росії з Афону мощі Івана Золотоустого та хрест Костянтина, які згодом відмовився повернути [13, с. 167], хоча ченці Ватопедського монастиря наполягали на цьому.

Образ царя-переможця підсилено порівнянням (і на форті, і у тексті) з Давидом, який здолав Голіафа [9, передм., с. 8].

У передмові простежується виразна тенденція христуподібнення правителя, який має розум Христа [9, передм., с. 7]. Лазар Баранович прирівнює царя до Бога за допомогою трансформації євангельських цитат, які у первинному контексті стосувалися виключно образу Христа: „Якоже бо Господь, сице и царь гордимь противится, смиреннымъ же даєть благодать” [9, передм., с. 12].

Крім того, Христос і Богородиця розуміються у тексті як опікуни царського роду, причому Христос – Олексія Михайловича, а Діва Марія – цариці Марії Іллівни. І на початку, і в кінці передмови Баранович пов’язує образи двох Марій – Цариці небесної та цариці земної. Він молитовно звертається до Богородиці: „Царица небесная Марія Богородица, умали Царя небесна Сина свого о Маріи царици земной” [9, передм., с. 15].

Автор проводить крізь передмову думку, що царська влада від Бога, назвавши Олексія Михайловича помазаником Божим [9, передм., с. 6]. М. Бердяєв відзначив, що при миропомазанні царя виголошуються слова „печать дару Духа Святого” [3, с. 38], які стали

підставою думати, що царствування є церковним служінням повністю аналогічним священству [3, с. 38]. Візантійські імператори намагалися протягом усього середньовіччя домогтися визнання релігійного, сакрального характеру своєї влади [10, с. 251]. Скажімо, коли Карла Великого називали „государем і священником”, йому приписувалися функції проповідника, пастиря, але не священника, наділеного благодаттю [10, с. 251]. Цієї ж думки дотримується і Чернігівський єпископ. У нього цар – це також проповідник і пастир, який подарованою книгою користуватиметься, „пасеши послушаючих людей своїх” [9, передм., с. 7]. Свої твердження автор підкріплює авторитетною цитатою з Книги приповістей царя Соломона: „и устнами пасет Цар люди своя” [9, передм., с. 7].

Цитата з Книги приповістей Соломонових „Серце цареве в руці Божій” [9, передм., с. 11], що на той час мала потужний візуальний заряд, задає основні параметри етичного образу правителя.

Баранович акцентує на елементах діяльності царя, котрі відповідають релігійному етичному коду. Наприклад, опіка над бідними: „разуміваєши... на нища и убога, растачаєши, дая убогим” [9, передм., с. 11].

Цар діє завжди відповідно до біблійних норм чи заповідей. Скажімо, „егда малу Россію под кріпкую свою руку пріял еси” [9, передм., с. 11], то діяв згідно з приписом апостола Якова: „возлюбиши Искреняго своего, яко самого себе, добрі творите” [9, передм., с. 11].

Система соціальних зв'язків царя представлена згадкою про його покровительство над церквою („созидаєши Церкви” [9, передм., с. 9]) та пророкуванням військових перемог за православну віру [9, передм., с. 16].

З образними вимірами монарха пов'язане формування художнього простору передмови. Цар-воїн долає простір у вертикальному й горизонтальному напрямках, відвойовує його, стаючи царем-переможцем. Російська імперія показана через образ виноградника з євангельської притчі, де працівник – цар. Російське царство також порівнюється з раєм, який охороняється херувимом із „Мечем Духовним” [9, передм., с. 14].

Отже, гравюри, вірш та передмова репрезентують ряд особливостей. Імплицитно закладена в тексті ідеологічна програма розкрита за допомогою свідомої сакралізації світської влади, символічне освячення якої в тексті відбувається через зближення образів монарха та Христа, біблійних царів, святих правителів, міфічною версією походження роду Романових від святого Володимира, перенесенням на російського царя функцій візантійського василевса, приписуванням царю функцій священника. Втілення ідеологічної програми відбувається також за допомогою трансформації біблійних цитат та орфографічних засобів. Свою теорію український автор викладає за допомогою західної теорії влади, барокових дискурсивних практик для східних реципієнтів. Наскільки „своїми” ці

тексти були в тому середовищі, для якого писалися, – питання майбутніх досліджень.

1. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб., 1867. – Т. V.
2. *Аристотель*. Риторика / Аристотель // Поэтика; Риторика; О душе / пер. с древнегр. В. Аппельрота, Н. Платоновой и П. Попова. – М. : Мир книги, Литература, 2007. – С. 65-280. – („Великие мыслители”).
3. *Бердяев Н.* Царство Божие и царство кесаря / Николай Бердяев // Путь: орган русской религиозной мысли. – 1925. – № 1 (сентябрь). – С. 24-45.
4. *Елеонская А.С.* Русские старопечатные предисловия и послесловия второй половины XVI – первой половины XVII века (патриотические и панегирические темы) / А. Елеонская // Тематика и стилистика предисловий и послесловий. – М. : Наука, 1981. – С. 71-100.
5. *Иннокентій Гізель*. Мир з Богом чоловіку / Іннокентій Гізель. – К. : Друкарня Києво-Печерської Лаври, 1669. – 30+674 с.
6. *Ісіченко Ігор*. Загальна церковна історія : курс лекцій для вищих духовних шкіл / Архієпископ Ігор Ісіченко. – Харків : Акта, 2001. – 608 с.
7. *Кагарлицкий Ю.* Сакрализация как прием: ресурсы убедительности и влиятельности имперского дискурса в России XVIII века [Электронный ресурс] / Ю. Кагарлицкий. – Режим доступа : <http://magazines.russ.ru/nlo/1999/38/>.
8. *Карташев А.В.* Очерки по истории Русской церкви : в 2 т. / А.В. Карташев. – М. : Наука, 1991. – Т. II. – 576 с.
9. *Лазар Баранович*. Меч духовний / Лазар Баранович. – К. : Друкарня Києво-Печерської Лаври, 1666. – 28 + 764 + 3 с.
10. *Ле Гофф Ж.* Цивилизация средневекового Запада / Жак Ле Гофф ; пер. с фр. – М. : Прогресс, Прогресс-Академия, 1992. – 376 с.
11. *Лихачев Д.С.* Человек в литературе Древней Руси / Д.С. Лихачев // Избранные работы : в 3 т. – Л. : Худож. лит., 1987. – Т. 3. – С. 3-164.
12. Письма преосвященного Лазаря Барановича с примечаниями. – [2-е изд.]. – Чернигов : Тип. Ильинского монастыря, 1865. – 364 с.
13. *Плюханова М.Б.* Средневековая символика власти: крест Константинов в русской традиции / М.Б. Плюханова // Ученые записки Тартуского государственного университета : Труды по русской и славянской филологии. Литературоведение. – Тарту, 1987. – Вып. 781. – С. 149–170.
14. *Погосян Е.* Князь Владимир в русской официальной культуре начала правления Елизаветы Петровны / Елена Погосян // Труды по русской и славянской филологии. Литературоведение. V (Новая серия). – Тарту: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005. – С.11-36.
15. *Поснов М.Э.* История Христианской Церкви (до разделения Церквей – 1054 г.) / М.Э. Поснов. – Брюссель : Жизнь с Богом, 1964. – 614 с.
16. *Прокопович Ф.* Філософські твори : у 3 т. / Феофан Прокопович ; пер. з лат. –К. : Наук. думка, 1979. – Т. 1. – 511 с.
17. Тематика и стилистика предисловий и послесловий / Коллект. автор, Ин-т мировой литературы им. А.М. Горького АН СССР. – М. : Наука, 1981. –

- 303 с. – (Русская старопечатная литература (XVI – первая четверть XVIII в.).
18. *Титов Ф.* Русский царствующий дом Романовых в отношении его к Киево-Печерской Лавре. 1613-1913 гг. / Прот. Феодор Титов. – К. : Тип. Киево-Печерской Успенской Лавры, 1913. – 172, СХLIX, XVIII, 17 с.
 19. *Успенский Б.А.* Царь и Бог (семиотические аспекты сакрализации монарха в России) / Б.А. Успенский, В.М. Живов // Успенский Б.А. Избранные труды. Семиотика истории. Семиотика культуры. – М. : Языки русской культуры, 1996. – Т. 1. – С. 205–337.
 20. *Чубинская В.Г.* Икона Симона Ушакова „Богоматерь Владимирская”, „Древо Московского государства”. „Похвала Богоматери Владимирской” (Опыт историко-культурной интерпретации) / В.Г. Чубинская // ТОДРЛ: Взаимодействие древнерусской литературы и изобразительного искусства. – Л. : Наука, 1985. – Т. XXXVIII. – С. 290–308.
 21. *Эйнгорн В.* Очерки из истории Малороссии в XVII веке. Сношения малороссийского духовенства с московским правительством в царствование Алексея Михайловича / Виталий Эйнгорн. – М. : Университетская типография, 1899. – 370 с.
 22. *Эрдманн М.* Риторика – эмблематика – библейская символика (макроструктуральные элементы в панегирике „Столп цнот знаменитых Сильвестра Коссова”) // Риторическая традиция и русская литература: [межвуз. сборник / под. ред. П.Е. Бухаркина]. – СПб. : Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2003. – С. 57–73.

Summary

In this article the author investigates the peculiarities of sacralization of Russian tsar in the prescription to the Lazar Baranovych's book, namely: the western theory of „two blades”, Baroque textmade mechanisms, liken the images of the earth and heaven tsars, comparison the Russian tsar and the images of the holy rulers – Volodymyr, Kostiantyn, Davyd, Solomon, transformation of the biblical citations in the text, the orthographic means.

Key words: image, sacralization, prescription, text.

Стаття надійшла до редколегії 23.10.2009